RUNESTENENE BJERREGRAV 1—2

AF

FR. ORLUF

Forud for udgivelsen af det nye danske runeværk[1] var i fagkredse ført en iøvrigt allerede under forberedelsen af Wimmers runeværk begyndt drøftelse, om haandtegning eller fotografering burde foretrækkes ved reproduktion af runeindskrifter. Da en fuldt paalidelig haandtegning kræver en samvirken af egenskaber, der sjældent forenes hos samme person — bl. a. maa videnskabelig indsigt i runeskriften og runesproget kræves forenet med kunstnerisk sans og sikker haand —, og objektiviteten ikke er tilstrækkeligt sikret ved kravet om videnskabelig indsigt, var det i overensstemmelse med den i nutiden almindelige mening i fagkredse, at det nye runeværk principielt udelukkede haandtegnede afbildninger af bevarede indskrifter. Det er ikke hensigten her at komme nærmere ind paa det principielle spørgsmaal, der ogsaa efter det nye runeværks fremkomst beholder et vist omraade for begrundet meningsforskel (især m. h. t. brakteatindskrifter), men blot i særlig anledning (hvorom nærmere nedenfor) at henpege paa et tilfælde, hvor fotografering af en rejst runesten har givet misvisende resultat paa et punkt, hvor ingen skulde ane det.

DR f 256 Bjerregrav 2 viser en forside med 4 skriftlinjer og en i saa stump vinkel tilstødende kantside med en enkelt skriftlinje (med kun 4 runer), at hele indskriften er taget paa én plade. Linjernes fordeling fremtræder saa klart — og umistænkeligt støttet af den optrukne afbildnings (f 256 er optræk af 255) stærkere schattering af

[1] „Danmarks runeindskrifter", to bind (Atlas 1941, Tekst 1942), der ikke er betegnede første og andet bind. Texten citeres DR (eller sp.) og spaltetal (ikke indskriftnumer), Atlas DR f (eller f) og figurnumer (ikke indskriftnumer eller sidetal).

kantsiden —, at det næppe vil falde nogen ind at søge korrektiv i Wimmers haandtegning (ved Magnus Petersen). Men har man anden grund til at efterse denne, forundres man ikke lidet ved her at se to clicheer anvendt, den ene visende forsiden med 3 skriftlinjer, den anden visende en klart karakteriseret kantside med 2 skriftlinjer, hvoraf den ene i DR f 255—6 vises paa forsiden. I texten siger Wimmer (II 210) udtrykkeligt, at af indskriftens 5 linjer er „de tre anbragte paa stenens forside, de to paa den tilstødende kant"; (s. 212:) „Med fjerde linje drejer indskriften om paa kanten af stenen"; „Rammestregen over tredje linje (ɔ: langs dennes runetoppe) er anbragt lige paa stenens kant".

Af denne saa nøjagtigt omtalte og i de to clichéer viste kantadskillelse mellem 3je og 4de linje viser fotografierne DR f 255—6 ikke ringeste spor, og den eneste hjælp, sp. 134 giver læseren til kontrol, er at indskriftens første (fra kantsiden fjærneste) linjes nederste runes længde opgives til 165 mm og tredje linjes øverste runes længde opgives til 90 mm. I fotografiet er de to runer lige lange. En haandtegning, der viste det samme forhold, maatte siges at staa 300 aar tilbage for nutidens fordringer; ogsaa kantsideforholdet er sidestykke til Jonas Skonvigs runetegninger, der vel at mærke ikke var bestemt til udgivelse.

Den stærke forkortning, hvori fotografiet viser hovedindskriftfladen, vanskeliggør erkendelsen af et ornamentiken vedrørende forhold, der overhovedet ikke ses at have tildraget sig udgivernes opmærksomhed, aabenbart paa grund af deres mindre klare opfattelse af den bustrofiske skriftordning. Sp. 822 siges: „bustrofedon eller plovfureordning(!) kaldes saaledes, fordi linjeordningen er som oxernes vej for ploven". Denne forklaring siger jo kun, at linjerne ligger ved siden af hinanden ligesom plovfurer. Men der er hverken plov eller fure i det græske ord bustrofedon; betydningen er „oxe*vendings*vis", altsaa saadan som man vender en oxe — eller et forspand af oxer —, naar der skal drejes om til modsat færdselsretning. Særkendet for den bustrofiske skriftordning: at en skriftlinje fortsættes i modsat retning, har sin faglige begrundelse i, at linjen ved skriftfladens ende drejer om i en halvbue og derefter har modsat linjeretning. Omdrejningen er det væsentlige i sagen og det, der betegnes ved biordet bustrofedon; oversættes dette *omdrejningsvis*, vil dette ord og *omdrejningsskrift* give den rigtige forestilling.

Omdrejningen stiller runesmeden den opgave at tegne og hugge de

saaledes forbundne linjers ydre rammestreg i en pæn halvbue og især at faa runerne placeret i svinget uden ukunstnerisk virkning. Der kan let blive for megen tom plads foroven i buefeltet. Noget betyder det her, om runetoppene støder til den ydre eller den indre rammestreg. Skrives den første af de to linjer fra neden opefter paa stenen, og er det linjen til venstre for beskueren, saa at (ved almindelig skriftretning fra venstre til højre) runetoppene støder til den ydre rammestreg og drejningen foroven altsaa sker til højre, vil runerne ᚠ, ᛉ, ᛏ, ᚴ, ᚿ være mere eller mindre gunstige for den kunstneriske rumudfyldning foroven i buen; er linjen til højre (for beskueren) den først skrevne, saa at (ved samme skriftretning) runetoppene støder til den indre, runefødderne til den ydre rammestreg, og drejningen foroven altsaa sker til venstre (og runerne midt i svinget staar paa hovedet), vil runerne ᚿ, ᚱ, ᛦ kunne taale det snævre sving omkring den indre rammestregs endepunkt, naar runesmeden lader bistaven i runerne ᚿ og ᚱ udgaa noget under toppen; opefter i buen vil alle tre runer, staaende skraat eller paa hovedet, kunne yde en passende rumudfyldning. Derimod er de ovenfor nævnte 5 runer ugunstige, tildels helt umulige, i venstresving.

Den runebeskrevne halvbues dekorativvirkning afhænger altsaa ikke alene af runesmedens haandelag, men ogsaa af, hvilke runer han har at placere i buen. Dette forhold kan være afgørende for, om han vælger højre- eller venstresving, eller om han helt opgiver runebuen, hvilket sidste rigtignok ogsaa kan have anden grund. Opager B f 637—8 viser bue, men uden runer, sagtens fordi der ellers kun vilde blive to runer tilbage til den retlinjede forlængelse, hvilket vel efter runesmedens mening vilde se „ufagligt" ud; han har vel ment, at naar der var plads nok paa stenen, var der ikke „fornuftig" grund til at udnytte buepladsen. Men mangler skriftbuen, er ordningen falsk bustrofedon, „omdrejningsskrift" uden omdrejning: sidestillede skriftlinjer med modsat skriftretning gaar begge i lige linje og ender blindt. Denne type, som er den eneste, der omtales i DR, er den oftest forekommende, hvad enten dette i det enkelte tilfælde skyldes runernes uegnethed eller den forestilling hos runesmeden, at runebuen kun behøves, naar det kniber med pladsen, eller han endelig nok ved, hvordan det skal være, men ikke vil umage sig dermed. Tilfældene af, at drejningsopgaven ikke er forsømt, er (højresving:) Aarhus 4 B f 181—2, Vejlby f 192—3, Aalstorp A f 741 (742 i forkortning), Fosie

f 624—5 (omdrejning uden rammestreg og buetegning); (venstresving:) Gaardstang 3 f 761—2. Nær sammenhørende hermed er de tilfælde, hvor skriftlinjerne har hver sin indre rammestreg med lille indbyrdes afstand og en lille indre bue ved drejningen, som derved lettes. Tilfældene er (højresving:) Glenstrup 2 f 310 (311 i forkortning), Asferg f 306—7 (ydre rammestreg mangler buetegning), Gaardstang 1 f 756—7; (venstresving:) Horne (mislykket) f 96—7, Ø. Vemmenhøj f 640—1.

Ialt i 10 tilfælde har runesmedene respekteret den bustrofiske skriftordnings logiske basis: omdrejningen. Udgiverne af DR har ikke forstaaet betydningen heraf og i tre tilfælde vanskeliggjort erkendelsen af forholdet ved den i sig selv uvidenskabelige fremgangsmaade ved fotografisk reproduktion af runestene, at stille apparatet saa langt til siden, at hovedindskriftfladen kun ses i forkortning.

To tilfælde nævntes ovenfor; det tredje er Bjerregrav 2 f 255—56. Denne indskrift har venstresving, saavidt der her kan tales om sving. Runesmeden synes at have tegnet bue, der var høj nok til, at der kunde staa runer deri, men forholdet er uklart, dels fordi det øverste af stenens top er noget beskadiget, saa at buen ikke kan følges helt rundt, dels fordi de bevarede linjer ikke vises overensstemmende i fotografiet og i Wimmers haandtegning; denne viser mest bevaret paa det fra kantsiden fjærneste sted, men dette ses daarligt i den fotografiske forkortning og er yderligere utydeliggjort ved schattering. Det er derfor muligt, at forholdet er som paa Hjermind 1 f 210—11, hvor falsk bustrofedon afsluttes foroven ved en flad bue;[1] i hvert fald maa runesmeden — hvis navn *Thord* findes paa stenen — have opgivet at tegne svungne runer i buen og derfor forlænget den indre rammestreg saa meget, at de øverste runer kunde faa omtrent normal stilling, blot noget hældende, fordi buen allerede er begyndt. De runer, der ved fuldt venstresving skulde have staaet i buen, er de fire sidste i ordet ᚦᚢᚱᛏᛁᚴ; to af disse er ugunstige eller umulige i venstresving.

Overensstemmelsen i runografisk og sproglig henseende mellem Bjerregrav 1—2 er, som paapeget af Wimmer, iøjnefaldende. Wimmer siger dog kun, at de er samtidige, ikke at de stammer fra samme runesmed. Hvis det herved har haft betydning for ham, at der ved Bjerregrav 1 maa være tale om bustrofisk højresving, ved Bjerregrav 2

[1] Om Bjerregrav 2 siges W II 211, at rammestregen følges „et lille stykke" ovenfor runerne resp. ᛏ og ᛁᚴ.

om venstresving, maa i almindelighed henvises til, at denne forskel kan hos samme runesmed være fagligt begrundet. Mod antagelsen af samme runesmed kan kun anføres, at han ikke navngives i begge indskrifter, men han raader jo ikke selv for, om han maa sætte sit navn paa en sten til andres minde.

Bjerregrav 1 mangler toppen, der er afslaaet og ikke har kunnet findes. Noget af indskriften mangler af denne grund; ved spørgsmaalet om, hvor meget der mangler, maa der gaas ud fra, at første linje kun kan antages at mangle det sidste bogstav i ordet **tum[a]**, da det appositive **uar sin** staar først i næste linje, at denne linje begynder lige saa langt nede paa stenen som første linje, og at dens bustrofiske fortsættelse (tredje linje) ophører langt oppe paa stenen, uagtet stenfladens beskaffenhed ikke hindrer, at der kunde staa flere runer nedefter. Heraf maa følge, at anden og tredje linje ikke kan antages at have naaet længere op paa stenen end første linje; der har aabenbart ikke været text til mere end to lige lange linjer og en kort tredje linje. En runebeskreven drejningsbue giver stenen ingen grund til at antage, da de ydre rammestreger ikke viser begyndende indbøjning foroven. Hele buen — hvis en saadan antages — maatte altsaa have staaet paa den afslaaede top, men her møder det forhold, der foran omtaltes m. h. t. Opagerstenen: at der er plads nok nedefter paa stenen, hvilket kan være subjektiv faggrund til at undlade den runebeskrevne drejningsbue, naar dette tegningsleds oprindelse (ifølge dets logiske begrundelse) er glemt og dets dekorative betydning ikke tages særskilt i betragtning, foruden at et kunstnerisk tilfredsstillende resultat ikke altid kan opnaas, som ovenfor paavist. Paa Opager (B) er forholdet særlig klart: der er hugget drejningsbue høj nok til, at der kunde staa runer deri, men pladsen er ubenyttet. Runesmeden maa have tænkt noget herved; han er begyndt paa noget, som han har fundet grunde til at opgive, og disse grunde, der ikke kan frakendes en vis faglig fornuft, kan antages at have været bestemmende ogsaa for andre runesmede. Forsaavidt maa den korte tredje linje paa Bjerregrav 1 give grundet formodning om, at der ikke har været en runebeskreven drejningsbue paa stenens top, siden der var plads nok paa indskriftfladen. Derimod kan der have været en flad afslutningsbue ligesom paa Hjermind 1 og maaske paa Bjerregrav 2, men dette vedrører ikke indskriftens supplering.

Efter stenens form er der ingen grund til at antage, at dens top har

ligget mere end c. 40 cm over de bustrofiske linjers fælles (indre) rammestregs endepunkt i brudet. Stenens fulde længde har da været 286 cm = 4 alen $13^1/_2$ tomme; med 1 alen i jorden har stenen over jorden haft adskilligt mere end mandshøjde. Tykkelsen opgives i DR til c. 40 cm; nøjere oplyser Wimmer, at tykkelsen ved foden er $20^1/_2$ tomme = $53^1/_2$ cm, foroven 12 tommer = 31 cm. Stenens længdesnit er altsaa konisk; den svære tykkelse forneden har vistnok tilladt mindre nedgravning i jorden end 1 alen; des højere har stenen da været over jorden. Det har været et anseligt gravminde.

Brudet, hvor toppen er afslaaet, strækker sig i en skraa linje over hele stenens flade, saaledes at sidste (tredje) skriftlinje har tabt mest. Ved supplering af to runer vil denne linje være oppe i samme højde som indskriftens begyndelseslinje, hvor mellemrummet til den tabte sidste rune[1] er tildels bevaret, saa at kun lidt her mangler; i anden linje (første bustrofiske) mangler foruden den sidste rune ogsaa en del af den næstsidste, der dog „i højeste grad sandsynligt" (Wimmer) kan bestemmes som ᛁ[2].

Det er indskriftens slutningssætning, det her drejer sig om. Bevaret er

saʀ:u(i) . . . ur:tuika:hin

Tilføjes de i anden og tredje linje[3] manglende tre runer til det aabenbart defekte **u(i)**, saa at der læses **u(i)[rþi:]**, fremkommer en formentlig særdeles sandsynlig epigrafisk formel. Gunderup 1 (DR 180) er rejst af en mand efter hans moder og stiffader; det siges udtrykkeligt, at de begge ligger i højen (**þau:lika:baþi:i:þaum:hauki**). Klemensker 1 (DR 458 f 974—81) har en kvinde rejst efter sin mands død:

Gunhildr lēt rēsa stēn þænsa æftir Auþbiarn bonta sin. Kristr hialbi siolu Auþbiarnar ī lūs auk p(a)ratis

og samtidig paa samme sten[4] med tanken paa sin egen død ladet sjæleønsket gælde ogsaa for sig uden dog at ville nævne sig uden sin mand:

Kristr auk santa Mikel hialbi siolu Auþbiarnar auk Gunhildar i lius auk paratis

[1] At denne er tabt, erkendes (overensstemmende med Wimmer) rigtigt DR 134; f 254 viser den urigtigt bevaret. [2] At den bevarede stavrest ogsaa kan læses som øvre stav af ᛋ, er anvendt af Lis Jacobsen til et i DR ubenyttet suppleringsforsøg efter vikingetidsformel. [3] Den i første linje manglende rune er ubestridt ᚠ *a*. [4] Saaledes rigtigt opfattet DR 458 anm. 2.

Væsentligt stemmende hermed er forholdet paa Bjerregrav 1. Tove har rejst sten efter sin mands død og med tanken paa sin egen død tilføjet: „Den vorde vi to's gravsten":

Tōfa rēsþi stēn þænni øftiʀ Toma wer sinn, miok gōðan þegn. Sāʀ werði ōrr twegg(i)a hīn.

Sāʀ er sprogrigtigt rettet i køn og tal efter det substantiv (*stēn*), hvortil det viser tilbage; *werði*, præs. konj. 3 sg, skrives ogsaa paa Glemminge **uirþi** (DR 384 f 785—86).

Særlig omtale behøver kun de tre sidste ord.

Genitiven af det pers. pron. for 1 ps. plur. er i gotisk *unsara*, hvortil i nordisk maa svare *unzara > *unzar > *ōzar > *ōʀar > *ōʀr > *ōrr* (geminatforkortelse paa grund af infortisstilling antages ikke). I vestnordisk er denne ordstamme og den tilsvarende i possessivet[1] i tidens løb blevet fortrængt af *vár(r)*, som c. 1300 er eneraadende og fra samme tid ogsaa er udelukkende brugeligt i dansk (anderledes i svensk, hvor de gamle former endnu forekommer i dialektal nutidsbrug). Fra tidligere tid savnes danske exempler paa grund af mangelen af en olddansk litteratur, hvori personer indføres talende.

Det derefter følgende **tuika** maa være talordet to i genitiv, i oldnordisk normalortografi *tveggja*. Ligesaa mangler det konsonantiske *i(j)* i **lika** (Gunderup 1, Vester Marie 4), men Valleberga har **likia**, normalortogr. *liggja*; ogsaa **trikaʀ** (Hellestad 1), der ligeledes skrives **trekiaʀ** (Haddeby 1), er normalortografisk *drængjaʀ*. Mulig bør det m. h. t. indlydsvokalen i **tuika** tages i betragtning, at Jyske lov viser paavirkning af *þriggja* bl. a. i de formelfaste udtryk *twiggi grannæ* (el. *mænsz*) *witnæ, twiggi sool mærki*, der kan antages at have haft langvarig hævd; ogsaa i svensk kendes denne paavirkning, men da runiske exempler ikke er paavist og de citerede formler viser yngre lydforhold i endelsen (*i* af *ja*, se Brøndum-Nielsen Gld. gr. § 210 s. 392), skal der ikke dvæles herved. Om den teoretiske forklaring af den ovenfor omtalte undladelse af at skrive det konsonantiske *i* (*j*) efter guttural konsonant (foran bagtungevokal) henvises til den DR 962 anm. 6 anførte litteratur.

Som sætningens sidste ord maa **hin** være substantiv, prædikatsord (omsagnsled) til *werþi*. Det maa betegne et specialbegreb indenfor det almindelige begreb *stēn*, hvortil *sāʀ* henviser. Ordet kan være den kendte forenklingsform *hēn* til oldn. *hæin*, isl. *hein* (slibesten), men

[1] Dettes (formentlig sekundære) adjektivbøjning er her uvedkommende.

betydningen her maa være udledet af grundbetydningen af den jafetiske rod *cəi eller den langdiftongiske sideform *cōi, der efter lydret forkortning af ō bliver gottonsk *hai-*, sammenfaldende med udviklingen af *cəi; til *cōi haves en sideform *cō i gr. κῶνος kegle, kogle, hjælmspids (heraf nutidsordet konisk, kegleformet); betydningen af disse rødder er „noget spidst"[1]. Ved betydningen „slibesten" er det altsaa ikke brugbarheden til slibning eller overhovedet den mineralogiske artsbestand, men oldtidsbrynets spidse form, der betegnes ved *hein*. Ordet er derfor ogsaa velegnet til at betegne en opretstaaende sten, siden den koniske grundform ved saadanne er fysisk nødvendig og iøjnefaldende; det har altsaa fremfor det almindelige ord *stēn* været specialord for rejste mindestene og maa have været i denne brug i bautastenenes tid[2], men har aabenbart haft vanskeligt ved at overleve den periode, da man i stedet for at rejse indskriftløs bautasten ved graven lagde en indskriftsten paa graven (under højfylden); efter denne skiks ophør har ordet sprogrigtigt kunnet betegne rejste indskriftstene.

Den gottonske ordstamme **hainō* synes imidlertid at have haft en aflydsform *hīnō* (efter 1. aflydsrække), der formentlig er runisk hjemlet saavel i Strøm **hinohorna**[3] brynehornet, som i Eggjumstenens begyndelsessætning, der ukunstlet kan orddeles *hīn Varbna sēuma*[*n*]R *māðe þæim Gæipa ī Bormōþa*[4]. Den samme stammeform kan da antages paa Bjerregrav 1, men nødvendigt er det ikke. Der kan nemlig ikke paavises en sikker betydningsspaltning mellem de to aflydsformer, saaledes f. ex. at *hæin* (< *hēn*) udelukkende skulde betyde slibesten, *hīn* gravsten; paa Strømbrynet betyder *hīn* slibesten, paa Eggjumstenen (liggende) gravsten. Men saalænge der ikke haves

[1] Falk o. Torp Norw-dän. etym. wb. s. 391; Brugmann Grundriss d. vergl. gram. d. indog. spr. I² § 200 s. 177, jfr. § 194 s. 172. [2] En bautasten af konisk grundform er afbildet Johs. Brøndsted: Danmarks oldtid III fig. 311. [3] Norg. inskr. m. ældre runer (Soph. Bugge) II 683. Det i indskriften foranstaaende HALI (jfr. got. *halis*, gr. κολός) er formentlig adverbielt i betydn. „af og til" (egtl. paa afbrudt maade, med afbrydelser). Det forudsættes vel, at hornet ikke slutter mere fast og jævnt om stenen, end at der kan kommes lidt vand i hornet; ved under brugen at sænke haanden faar man vandet til at flyde ned over stenen, men det maa jo af og til fornyes. Texten er herefter: Man væde af og til brynehornet (anderledes Bugge). [4] Udover den ortografiske tilkendegivelse af, at *Gæipa* tages som personnavn, *Bormōþa* som stedsnavn og *Varbna* ligeledes som proprium kan der ikke her gaas nærmere ind paa den antydede afvigelse fra originaludgaven i Norg.inskr. (III 82 ff.).

klart exempel paa aflydsformen *hain-* i betydning gravsten[1], er det sikrest at antage *hīn* paa Bjerregrav 1.

Som kvindemundens „vi to" lyder i nutiden, har det uden tvivl lydt til alle tider i monogame ægteskaber.

Men runesmedens navn kunde ikke ret vel staa paa den sten, der skulde være „vi to's" bauta.

*

To hidtil misforstaaede tilfælde af falsk bustrofedon tør her lejlighedsvis omtales i korthed. Paa Avnslevstenen (DR f 453—55) er indskriftens begyndelse venstrevendt, slutningen (paa stenens anden side) højrevendt. Texten kan med ringe supplering restitueres saaledes (lodret streg betyder linjeskifte, dobbeltstreg sideskifte): **ruulþi | [k]arþi auk || sasi sati ru | [m]un(a)ʀ stain.** Til got. *wulþus*, nord. *Ullr*, opr. u-st., overgaaet til a-st., kan med an-stammeform antages et kompositum **Hroðuwulþan*, hvoraf paa indskriftens senurnordiske tid *Rōulþi* (nom.); **sasi** maa være proprium *Sassi*, der ellers først senere er hjemlet i dansk og antages for nedertysk udtale af *Sachsi*, en Sachser, men kan vel ogsaa være dansk folkemaalsudtale af *Saksi* (lat. *Saxo*). **Rumunaʀ** for rumuntaʀ (eller rumutaʀ) er ikke stærkt paafaldende, jfr. *Gutmun* Reichenau, *asmunr* mønt 16; Saxos *Simon* f. Sighmund (VIII, 9, 5) kan have nogen hjemmel i olddansk folketale (fra omtrent samme tid har jeg paa brakteat 52 (Steph. 6) Maglemose 1 ved egen undersøgelse 4/8 16 læst **asmun** [akk.]). Efterledet *-mundr* er opr. u-st. At det har været en selvstændig pietetshandling at bringe stenen paa plads, passer bedst til, at stenen skulde lægges inde paa graven efter den ovenfor omtalte skik; hermed stemmer, at indskriften paa begge stenens sider (med de modsatte bustrofiske systemer) begynder ved den smallere ende (modsat brugen ved rejste stene).

Paa Gummarpstenen (DR f 826—7) er de tre **fff** paa indskriftside 3 bustrofisk (højrevendt) sammenhørende med **haþuwolafa[ʀ]** paa indskriftside 2, der (uden bustrofisk ordning) har sprogsammenhæng med **sate** paa side 1. Hvis indskriften paa side 4 kan — som DR 406 antager — tydes som ‚tre stave', vil den del af den firkantede sten, der

[1] Meget mangler dog ikke deri. Jættevaabnet *hein*, der svinges med begge hænder, er aabenbart tænkt som en bautasten og ikke som en slibesten (*brýnt*), selv om en mineralogisk kvalitetsforestilling i sidstnævnte retning mulig har indsneget sig i den fantastiske udmaling af virkningerne af, at *heinin* splintres af Thorshammeren (*eru þar af orðin øll heinberg*). Skáldsk. k. 17.

viser siderne 3 og 4, synes beskueren intetsigende, medmindre han forstaar, at der ligger noget text gemt i **fff**. Runenavnet for f-runen ᚠ er *fē* (ligesaa i nom. akk. pl.); tre ᚠ er altsaa *fē þriu* ‚tre ejendomme', men samtidig har det sammenskrevne *feþriu* udseende af et substantiv af u-stamme i dativ sg., og det er netop et ord i denne kasus, der tiltrænges i sprogsammenhængen til oplysning om, for hvem verbumshandlingen (sate) sker. Af samme dannelse som gr. *μητρυιᾶ* ‚stifmoder' (af *mātrūvyā) har ags. *módrie* betydningen ‚moders søster' (urgottonsk *mōdrūu̯i̯ō hvoraf sekundært dannet n-stamme), og ligesom gr. *πατρυιός* ‚stiffader' er analogisk dannet efter *μητρυιᾶ*[1], kan maaske et nordisk *faþruiaz m. betydn. ‚farbroder' være dannet paa lignende maade og ved tidlig synkope af *a* (i levissimusstilling) og omlydvirkende synkope af *i* sluttelig blive **feþruʀ* (nom. sg.), hvortil paradigmatisk dat. sg. *feþriu*. (Oldhøjtysk *fatureo* ‚farbroder' staar formelt fjærnere).

De to maader, hvorpaa **fff** kan tydes, har højst sandsynligt realforbindelse, saaledes at Hǫðulf har arvet en (vel barnløs) farbroder efter tidligere ved arv at have føjet faderens ejendom til sin egen. Istabystenen (DR 407—10), rejst af Hǫðulf, maaske altsaa samme mand, kan tænkes foruden faderens navn *Hjørulf* at oplyse farbroderens navn *Hærulf*, og den noget yngre Stentoftesten (DR 400—06) kan ved Hǫðulfs drukningsdød som myndighedsperson i ældre alder[2] være rejst af en efter farbroderen opkaldt søn *Hærulf*. Men materialet tillader kun formodninger.

Gummarpstenen kan ikke være bestemt til gravsten. Som en kvik mands runespøg har den haft sin plads ved hans yndlingsejendom og sagtens mest været til fornøjelse for ham selv. Efter det foranstaaende kan Istaby være den egentlige minde- eller gravsten for farbroderen; den runologiske differens kan skyldes de stedlige runesmede.

Runen ᚦ er paa Gummarp og Stentofte klart adskilt fra den senurnordiske rune ᛥ for det almindelige (orale) *a* og bør respekteres som betegnelse for nasalt *ą*. Antages talordet tre at staa paa Gummarps indskriftside 4, bør læses **þrią**, analogisk efter *twą*, run. **tuą**[3]

[1] Brugmann Grundr. II[2] 1 § 126 s. 206. [2] D. St. 1931 s. 70. [3] Runisk *tuą* antages DR 121 paa Sdr. Vinge 2 og vises i det optrukne fotografi f 225, men ses ikke i det uoptrukne f 224. Wimmer læser *tua*. Ved detailmaaling 25.—26./9 1913 noterede jeg: „Der haves ikke a-bistav; 7 cm fra kant, 12 fra fodstregen ses noget, der flygtigt kan ligne en a-bistav; lusus naturae, der staar [". Lyd-

(Forsa o. fl.), got. *tvans*. Indskriftexten er i saa fald: Hǫðulf satte for sin farbroder de tre stave (der betegner de 3 ejendomme).

formen er altsaa *twē*, analogisk efter *þrē* (got. þrins), jfr. analogiformen *twiggi(a)* efter *þriggia*. Afstanden til det efterfølgende dobbeltpunkt, resp. 50 og 47 mm, er for kort til at sandsynliggøre formodningslæsningen ᚦ; efter ᚦ i **siną** er afstanden til skilletegnene resp. 67 og 90 mm.